

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМ ЯК САМОБУТНІЙ ОПОЗИЦІЙНИЙ НАПРЯМ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ

Прихильники інституціоналізму в основу аналізу беруть не тільки економічні проблеми, а зв'язують їх з проблемами соціальними, політичними, етичними, правовими, а в цьому насамперед і полягає своєрідність інституціоналізму. Інституціоналісти не сприйняли абстрактного методу класиків. Вони критикували класиків за те, що останні відмовились від аналізу поведінки людини, як особистості, котра перебуває в певному суспільному середовищі, неокласиків – за схематизм і відірваність від реальності. Інституціоналізм став своєрідним опозиційним напрямом в економічній науці, хоч і не мав значного впливу на економічну політику. Він виник як американське явище і довго лишався таким. Еволюціонуючи, інституціоналізм набрав нових рис, змінилося його місце, у науці ідеї інституціоналізму позначилися на поглядах багатьох економістів. Можливо, саме тому нині відокремити «чистих інституціоналістів» досить складно. Оскільки його адептам притаманні прагматизм і реалістичний підхід до аналізу економічної дійсності, значення інституціоналізму постійно зростає.

Інституціоналізм у політичній економії почав формуватися наприкінці XIX ст. Його ідейні основи було закладено американським економістом і соціологом Т. Вебленом. Назва напрямку походить від латинського слова «*institutio*» (звичай, настанова) і близького до нього «інститут» (зовнішнє втілення «інституцій», закріплення їх у вигляді законів). Дуже часто ці терміни вживаються як синоніми. Їх тлумачення є досить широким і не надто чітким.

Саме тому, щоб зрозуміти природу інститутів, їхню еволюцію, необхідно вивчати рушійні сили, мотиви поведінки, якими керуються окремі особи, професійні або соціальні групи у своїх діях. Інституціоналісти не лише посилили психологічне трактування економічного процесу, а й почали, по суті, конструювати психологічну теорію економічного розвитку.

У формуванні філософських основ інституціоналізму велику роль відіграли американські філософи Ч. Пірс, Дж. Дьюї та Ж. Леб – основоположники прагматизму. Певний вплив на формування й розвиток інституціоналізму справила німецька історична школа з її історичним методом, акцентуванням уваги на правових нормах та політиці держави. В американській економічній літературі навіть стверджувалося, що інституціоналізм є суто американським різновидом історичної школи.

Американським напрямом історичної школи називає інституціоналізм також всесвітньо визнаний авторитет у царині історії економічної думки японський економіст Такаші Негіші. Але не заперечуючи певних спільних рис, притаманних цим напрямом, їх не слід ототожнювати. Вони склались

за різних історичних умов і відображають різні історичні реалії.

На відміну від психологічної школи граничної корисності інституціоналісти рушієм економічного розвитку визнають психологію колективу, суспільства, а не окремих суб'єктів господарювання – «робінзонів». Інституціоналісти піддали критиці неокласичну концепцію конкурентної економіки з її основною ідеєю ринкової рівноваги, відкинули постулат «гармонії інтересів».

Визначенню неокласиками ринку як універсального, високо-ефективного механізму розподілу економічних ресурсів, а отже, як фактора ефективного функціонування економіки в цілому, інституціоналісти протиставили дослідження ринку як соціального інституту, що зазнає глибоких змін із розвитком суспільства.

Інституціоналісти визнавали обмеженість ринкового механізму регулювання економіки і виступали за впровадження суспільного контролю над нею. Інституціоналізм у своєму розвитку пройшов кілька етапів. Еклектизм, строкатість притаманні цій течії, зумовили формування в її рамках різноманітних напрямів. Виділяють ранній інституціоналізм і неоінституціоналізм.

Можна вважати Торстена Веблена основоположником соціально-психологічного інституціоналізму. Він виступив з гострою критикою капіталізму, але він не був противником капіталізму, заперечував революційні перетворення і виступав лише за здійснення більш-менш радикальних реформ. Критика капіталізму Вебленом стала своєрідним фундаментом інституціональної теорії. Вона не була результатом, висновками досліджень, а обмежувалась лише вихідними, оцінними судженнями, що визначали підхід до розробки тих чи інших проблем. Веблену властивий соціальний підхід до аналізу економічних процесів. Він розглядає суспільство як цілісну систему, аналізує поведінку соціальних груп людей, зумовлену соціальними мотивами, «соціальною психологією».

Панування техноструктури забезпечить ефективний і раціональний розподіл ресурсів, ефективне функціонування економіки, спрямованої на задоволення людських потреб. За цих умов виникнуть нові інститути.

Список використаних джерел:

1. Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О., Поручник А. М. Історія економічних учень. Навчальний посібник / К. : КНЕУ, 1999. – 562 с.
2. Нестеренко О. П. Історія економічних вчень : Курс лекцій / О. П. Нестеренко. – 2-е, перероблене і доповнене. – К : МАУП, 2000. – 132 с.